

УДК 378.134((438))

Маслова Т.В.

ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

У статті проаналізовано етапи професійного розвитку вчителів у системі післядипломної освіти Республіки Польща. Встановлено, що професійний розвиток вчителя у Польщі триває протягом усієї його активної участі в шкільній освіті. Впровадження реформи змушує до пришвидшення цього розвитку. Охарактеризовано основні вимоги та ключові вміння вчителя-стажера, вчителя-контрактника, вчителя-спеціаліста і дипломованого вчителя, досягнення яких сприяє отриманню вищого професійного ступеня вчителями. Зокрема, найголовніші для отримання ступеня вчителя-контрактника – це знання організації, завдань і принципів функціонування школи, знання середовища учнів і їх проблем, вміння обговорення занять, тощо. Для отримання ступеня вчителя-спеціаліста потрібні навички організації та вдосконалення місця праці, вміння враховувати в роботі потреби розвитку учнів, проблеми місцевого середовища та сучасні суспільні й цивілізаційні проблеми, вміння використовувати в своїй праці інформаційно-комунікаційні технології та застосовувати знання з психології, педагогіки, дидактики, а також з загальних питань у галузі освіти. Для отримання ступеня дипломованого вчителя необхідно мати позитивні результати в освітній, виховній і опікунській праці, вміння ділитися знаннями й уміннями з іншими вчителями, проведення занять для вчителів в рамках внутрішньо шкільного професійного вдосконалення або інших занять тощо.

Ключові слова: професійне вдосконалення, неперервна освіта, якість освіти, Польща.

Постановка проблеми. Тенденції світового розвитку ставлять перед Україною нові проблеми щодо побудови економічно розвиненої демократичної держави та її виходу на світовий ринок. Одним із шляхів вирішення зазначених проблем в умовах інтеграції України до європейського й світового освітнього простору є не тільки звернення до найкращих зразків вітчизняної педагогіки, а й урахування прогресивних ідей зарубіжного досвіду. У цьому контексті вагомими є досягнення Польщі, яка за порівняно короткий час стала членом Європейського Союзу, що позитивно вплинуло на її соціально-економічний розвиток, визначило стратегічні напрями реформування системи освіти та сприяло розробці національних стратегій підготовки, перепідготовки та професійного розвитку педагогічного персоналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Післядипломна педагогічна освіта зародилася на європейському континенті в кінці XIX століття. Довгий час вона функціонувала на добровільних засадах, оскільки мала неформальний статус. Уперше в Європі вона виникла в Німеччині, Фінляндії та Швеції. Вітчизняними науковцями вже проводилися дослідження різних аспектів педагогічної освіти у високорозвинених країнах, зокрема, історичний розвиток педагогічної освіти, особливості педагогічної майстерності та підвищення кваліфікації вчителів у США (В.Б. Гаргай, Т.С. Кошманова, Р.М. Роман, М.Ю. Красовицький); окремі аспекти підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, дидактичні основи підготовки вчителів у Німеччині (Н.В. Абашкіна, Т.І. Вакуленко, В.А. Гаманюк, Н.В. Козак); сучасне реформування педагогічної освіти, формування педагогічної майстерності вчителя у Великобританії (Ю.В. Кіщенко, О.Ю. Леонтєва, А.В. Парінов, Н.П. Яцишин). Розвиток освітніх реформ у Польщі досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці: А. Василюк, Л. Гриневич, О. Ляшенко, В. Пасічник, К. Савина, М. Бабиаж, Ф. Шльосек, Е. Лодзинська. Однак, цікавим у контексті нашого дослідження є досвід системи польської післядипломної педагогічної освіти. Детальний аналіз позицій і поглядів виразників ідеї неперервного навчання, зокрема, представників польської концепції неперервної освіти (Р. Врочинський, Б. Суходольський, Т. Новацкий, М. Мацяшек, Й. Волчик, С. Качор).

Мета статті – проаналізувати етапи професійного розвитку вчителів у системі післядипломної освіти Республіки Польща.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх трьох десятиліть у Польщі відбулося кілька ключових реформ системи освіти. Перша з них була наслідком трансформації Польщі, яка розпочалася в 1989 році. З огляду на глибокі зміни суспільно-політичного та господарчого устрою пристосовано й систему освіти до нових умов демократичного суспільства й ринкової економіки. В 1991 році ухвалено Закон про систему освіти. Наступні роки принесли важкий період динамічних змін. У цей період створено нові навчальні плани, авторські програми й нові підручники. Пізніше було впроваджено другу

реформу освіти, яка заклала зміну шкільної системи, комплексну перебудову початкової та середньої освіти, поліпшення якості навчально-виховної роботи, вирівнювання освітніх можливостей для учнів з різних середовищ, поширення освіти на рівні середньої і вищої школи.

Впроваджені зміни невіддільно були пов'язані зі зміною підходу до професії вчителя. Творці нових реформ усвідомлювали, що успіх цих реформ значною мірою залежить від прийняття та прихильності вчителів. Загалом професійний розвиток передбачає зміну поведінки, способу праці, способу оцінювання чи основної думки. "Якщо ці зміни оцінено позитивно компетентними людьми відповідно до критеріїв, тоді можна стверджувати, що є прогрес. Якщо зміни оцінено негативно, то зрозуміло, це регрес", – пише К. Венцковський [6, с. 387].

Від вчителів не тільки вимагали, щоб вони були спеціалістами в сферах своїх дисциплін і добрими вихователями, які можуть працювати з дітьми з різними навчальними потребами, але також підкреслювалася важливість уміння більш тісно співпрацювати з іншими вчителями, батьками й місцевою громадою. Тому було опрацьовано й впроваджено мотиваційний механізм для вчителів, який сприяв би підвищенню їх кваліфікації, вдосконаленню своїх професійних умінь, розвитку співпраці для підвищення якості роботи школи [5, с. 109].

Результати аналізу теоретичних джерел засвідчують, що польські науковці виділяють чотири етапи розвитку вчителя: ініціювання, імітація, інновація і професійна майстерність. Вчитель, який підвищує свою категорію, повинен мати педагогічний досвід, тому має досягнути етапу інновації. Це пов'язано з наявністю ідей процесу задокументованих змін у власній роботі та використанні цих ідей під час стажування. Розвиток вчителя залежить від багатьох чинників, як внутрішніх, так і зовнішніх, іноді зовсім незалежних від нього самого. Цей розвиток можна описати як позитивні зміни якості рівня педагогічних компетенцій вчителя, його особистості й постаті, що можна побачити в конкретних педагогічних досягненнях. Професійний розвиток вчителя триває протягом усієї його активної участі в шкільній освіті. Впровадження реформи змушує до пришвидшення цього розвитку. Процес цей складний і індивідуальний, в великій мірі залежить він від особистості вчителя. У професійному розвитку вчителя йдеться про поліпшення найважливіших, ключових вмінь. Розвиток вчителя-стажера відрізняється від розвитку досвідченого вчителя [5, с. 110].

Сучасна система професійного просування ставить перед вчителем високі вимоги – стосується вона цілей освіти і цілей реформи освіти. Постать вчителя-стажера, вчителя-контрактника, вчителя-спеціаліста і дипломованого вчителя окреслена в Постанові Міністра Освіти з 1 грудня 2004 року в справі отримання вищого професійного ступеня вчителями. Ця Постанова визначає завдання, які потрібно реалізувати під час стажування а також екзаменаційні вимоги (кваліфікаційні).

Система професійного просування Польщі так сконструйована, щоб були відзначені творчі, активні, креативні вчителі, які підвищують свою кваліфікацію. У цій системі немає обов'язковості. Кожний сам дбає про те, щоб просуватися вперед. Натомість, у Постанові, прописані вимоги, які є необхідними для отримання чергових категорій. Серед них вимоги, необхідні для отримання ступеня вчителя-контрактника охоплюють:

- знання організації, завдань і принципів функціонування школи, в якій учитель проходить стажування;

- вміння проводити заняття у спосіб, який забезпечить реалізацію статутних завдань школи, в якій учитель проходить стажування;

- знання середовища учнів, їх проблем і вміння співпрацювати з середовищем учнів;

- вміння обговорення занять, які проводить і занять, які спостерігає [4, art.6 pkt 2].

Вимоги необхідні для отримання ступеня вчителя-спеціаліста охоплюють:

- навички організації та вдосконалення місця праці, оцінювання власних дій, оцінка їх ефективності та внесення змін в ці заходи;

- вміння враховувати в роботі потреби розвитку учнів, проблеми місцевого середовища та сучасні суспільні й цивілізаційні проблеми;

- вміння використовувати в своїй праці інформаційно-комунікаційні технології;

- вміння застосовувати знання з психології, педагогіки, дидактики, а також з загальних питань у галузі освіти, соціальної допомоги чи поступу в справах неповнолітніх при вирішенні проблем, пов'язаних зі сферою реалізованих вчителем проблем;

- здатність користуватися правилами, що стосуються системи освіти, соціальної допомоги чи розгляду в справах неповнолітніх, в галузі функціонування школи, в якій проходить стажування вчитель" [2, art.7 pkt 2].

Вимоги необхідні для отримання ступеня дипломованого вчителя охоплюють:

- отримання позитивних результатів в освітній, виховній і опікунській праці для ефекту реалізації дій, що мають на меті вдосконалення власної праці й підвищення якості роботи школи;

- використання у своїй праці інформаційно-комунікаційних технологій;

– вміння ділитися знаннями й уміннями з іншими вчителями за допомогою проведення відкритих занять, особливо для вчителів-стажерів і вчителів-контрактників, проведення занять для вчителів в рамках внутрішньо шкільного професійного вдосконалення або інших занять;

– реалізація принаймні трьох із перелічених нижче завдань:

– опрацювання й реалізація освітніх, виховних і опікунських завдань чи інших, пов'язаних відповідно з освітою, соціальною допомогою чи поведінкою у справах неповнолітніх;

– виконання завдань методичного радника, регіонального експерта екзаменаційної комісії, експерта кваліфікаційної комісії або екзаменаційної комісії для вчителів, які подають заявку на професійне підвищення, спеціалісти з навчальних програм, виховних програм дошкільної освіти, підручників і навчальних посібників, а у випадку вчителів мистецтвознавства – також консультанта, який співпрацює з Центром художньої освіти;

– розширення сфери діяльності школи, особливо, що стосується освітніх, виховних чи опікунських завдань;

– вміння користуватися іноземною мовою на високому рівні, а в випадку вчителів іноземної мови, вміння користуватися другою іноземною мовою на високому рівні;

– виконання завдань освіти, соціальної допомоги й відділів у справах неповнолітніх у співпраці з іншими особами, органами самоврядування та іншими організаціями;

– отримання інших значних досягнень у своїй професійній діяльності;

– здатність розпізнавання й вирішення навчальних, виховних та інших проблем, з урахуванням специфіки типу й виду школи, в якій працює вчитель [2, art.8 pkt 2].

Щоб отримати наступну професійну категорію, вчителю потрібно дотримуватись таких вимог:

– мати відповідну кваліфікацію;

– написати заяву про початок стажування (не стосується вчителів-стажерів);

– пройти стажування;

– реалізувати власний план професійного розвитку під час стажування

– підготувати звіт про реалізацію цього плану;

– отримати позитивну оцінку професійного досягнення під час стажування;

– дотримуватись окреслених термінів;

– написати заяву про початок професійного чи екзаменаційного розвитку з відповідною документацією;

– отримати схвалення кваліфікаційної чи екзаменаційної комісії [5, с. 112].

Виконання вищевказаних умов дає вчителю можливість отримати наступний рівень професійного просування.

Наступні рівні професійного підвищення у випадку вчителя-стажера на ступінь вчителя-контрактника надає директор школи, у випадку вчителя-контрактника на ступінь вчителя-спеціаліста – орган, що керує школою, а у випадку вчителя-спеціаліста на ступінь дипломованого вчителя – орган педагогічного нагляду.

Час тривання стажування на відповідні ступені підвищення такий:

– на вчителя-контрактника протягом 9 місяців;

– для вчителя-спеціаліста і дипломованого – 2 роки і 9 місяців [3, nr 3, poz. 19].

Щоб уможливити професійне удосконалення вчителів у Польщі було передбачено виконання низки функцій більш досвідченими педагогами, зокрема:

– вчителя-опікуна стажера (ментора), який буде вводити молодого вчителя у професію;

– керівника блокового об'єднання спеціалістів (предметного), який буде організовувати й керувати працею об'єднання та методичною допомогою;

– керівника об'єднання вихователів, який буде організовувати й керувати працею вихованців та допомагати й координувати виховну діяльність школи;

– керівника ВВВ (внутрішньо шкільного вдосконалення вчителів), завданням якого буде координація вдосконалення, дослідження потреб, пов'язаних з професійним розвитком, та організація деяких форм удосконалення відповідно до пріоритетів школи.

У контексті змін, пов'язаних як з системною трансформацією в Польщі, так і з європейською інтеграцією і глобалізацією, освіта розглядається як шанс для побудови кращої країни й кращого побуту родин. Чеслав Банах додає дуже точне визначення цього: "Освіта є суспільною цінністю й капіталом, також надією і великою областю завдань. Повинна бути також – в своїх цілях і методах праці – важливою протизагою до великої кількості антицінностей і негативних явищ, а також загроз людського існування" [1, с. 88].

Висновки. Встановлено, що професійний розвиток вчителя у Польщі триває протягом усієї його активної участі в шкільній освіті. Впровадження реформи змушує до пришвидшення цього розвитку. Охарактеризовано основні вимоги та ключові вміння вчителя-стажера, вчителя-контрактника, вчителя-спеціаліста і дипломованого вчителя, досягнення яких сприяє отриманню вищого професійного ступеня

вчителями, окреслені Постановою Міністра Освіти з 1 грудня 2004 року в справі отримання вищого професійного ступеня вчителями.

Впроваджені реформи системи освіти в Польщі створили умови для якісної заміни програм навчання, що потребують додаткового аналізу і це питання може бути перспективою подальшого дослідження.

Використані джерела

1. Banach Czesław: Cechy – właściwości osobowościowe nauczycieli *Edukacja i rozwój : jaka szkoła?, jaki nauczyciel?, jakie wychowani* : [praca zbiorowa] / [red. Andrzej Jopkiewicz]. Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna; Radom: Instytut Technologii Eksploatacji, cop. 1995.
2. Ibidem, art.8 pkt 2
3. Por. Karta Nauczyciela – Ustawa z 26 stycznia 1982 r., (Dz. U. 1982, nr 3, poz. 19).
4. Rozporządzenie MENiS z dnia 1 grudnia 2004r., w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz. U. 2004, nr 260, poz. 2593), art.6 pkt 2.)
5. Szluz B. Awans zawodowy nauczyciela jako problem reformy oświatowej, [w:] Reforma oświatowa wobec wiedzy pedagogicznej, pod red, A. Śniegulskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2006.
6. Więckowski R., Konstruowanie rozwoju planu zawodowego nauczyciela, "Życie Szkoły" 2001, nr 7.

Maslova T.

STAGES OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS IN THE SYSTEM OF POSTAL EDUCATION THE REPUBLIC OF POLAND

The article analyzes the stages of professional development of teachers in the postgraduate education system of the Republic of Poland. It has been established that the professional development of a teacher in Poland continues throughout his active participation in school education. Implementation of the reform forces to accelerate this development. The basic requirements and key skills of the teacher-trainee, the teacher-contractor, the teacher-specialist and the trained teacher are described, the achievement of which helps to receive a higher professional degree by teachers. In particular, the most important for obtaining a degree of a contractor-teacher is the knowledge of the organization, tasks and principles of the school's functioning, knowledge of the environment of students and their problems, the ability to discuss classes, etc. To obtain a degree of a specialist teacher, you need skills in the organization and improvement of the workplace, the ability to take into account the needs of students' development, the problems of the local environment and modern social and civilizational problems, the ability to use information and communication technologies in their work and apply knowledge in psychology, pedagogy, didactics, as well as on general education issues. To obtain a degree of a certified teacher, it is necessary to have positive results in educational, educational and guardian work, the ability to share knowledge and skills with other teachers, conducting classes for teachers within the framework of intra-school professional development or other occupations, etc. In order to receive the next professional category, the teacher must have the appropriate qualification, take internship, implement his / her own professional development plan during the internship, prepare a report on the implementation of this plan, receive a positive assessment of professional achievement during the internship, write a statement on the commencement of professional or exam development with the corresponding documentation, obtain approval of the qualification or examination commission.

Key words: professional development, continuing education, quality of education, Poland.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2018 р.